

PROVET I LIVSÅSKÅDNINGSKUNSKAP 19.9.2016 BESKRIVNING AV GODA SVAR

Examensämnets censormöte har godkänt följande beskrivningar av goda svar.

Livsåskådningskunskap som läroämne vilar på en tvärvetenskaplig grund, och provet i livsåskådningskunskap inkluderar därför infallsvinklar från flera olika vetenskaper. I livsåskådningskunskapen ses människorna som naturliga, medvetna och kulturella aktörer som skapar och reproducerar betydelser i inbördes växelverkan. Olika livsåskådningar och mänskliga handlingsätt ska ses som resultatet av en interaktion mellan individer, sammanslutningar och traditioner. Livsåskådningskunskapen bygger på en människosyn som betonar människornas möjlighet att leva fria och jämlika, aktiva och målmedvetna.

Livsåskådningskunskapen ska genom reflektion och samtal öka de studerandes allmänbildning beträffande kultur och olika livsåskådningar. Samtidigt utvecklas deras praktiska omdöme och känsla för situationen, deras etiska färdigheter och tolerans samt deras förmåga att diskutera, lyssna och uttrycka sig. En säkrare förmåga att se och bedöma olika livsåskådningar utgör nyckeln till ett gott liv både individuellt och socialt, och detta avspeglas i provet i livsåskådningskunskap.

I provet i livsåskådningskunskap betonas examinandens färdigheter att

- bygga upp sin identitet och livsåskådning
- bredda sin kunskap om olika livsåskådningar och sin kulturella allmänbildning
- utveckla sitt omdöme och sin kritiska förmåga
- tillägna sig principerna för mänskliga rättigheter, en positiv kulturell mångfald, samhällelig och global rättvisa och hållbar utveckling.

I provet i livsåskådningskunskap bedöms förutom hur examinanderna tillägnat sig faktakunskaper och hur deras förmåga att förstå livsåskådningsfrågor har utvecklats även deras förmåga att behandla och uttrycka sig om livsåskådningsfrågor på ett mångsidigt, skickligt och kreativt sätt. Livsåskådningsfrågor är ofta personliga, men basen för reflektioner kring dem utgörs av de intellektuella dygderna: kritiskt tänkande, intellektuell ärlighet, konsekvens, entydighet och systematik.

Svaren i provet i livsåskådningskunskap kan bedömas enligt den så kallade SOLO-modellen (Structure of the Observed Learning Outcome). Enligt den delas svaren in i fem olika kategorier.

Det svagaste svaret ligger på en prestrukturell nivå. Frågan har missförstått eller svaret innehåller knappt några faktauppgifter alls. På denna nivå finns det tre typer av svar: svaret är irrelevant med tanke på frågan, examinanden upprepar endast det som redan sagts i frågan, eller examinanden presenterar ett lösryckt påstående eller en kommentar.

I ett unistrukturerat svar finns en enda relevant synpunkt eller ett exempel. Stoffet i svaret är dock i övrigt slumpartat och svaret saknar en disponerad struktur. Det exempel som presenterats i svaret gestaltas inte trovärdigt som en del av helheten.

I svar på den multistrukturerade nivån anges flera relevanta synpunkter, men examinanden lyckas inte koppla ihop dem till en helhet och svaret är därför katalogartat. De exempel som nämns öppnar inga generella perspektiv.

I ett avvägt svar har relevanta synpunkter för frågan relaterats till varandra på ett konsekvent och förnuftigt sätt. Svaret utgör en koherent helhet, som förklarar frågans problemställning. Exempelen öppnar olika perspektiv på frågan och de olika synvinklarna jämförs med varandra.

I en utvecklad disposition presenteras det relevanta materialet på ett avvägt sätt. Begreppen och motiveringarna utgör en konsekvent helhet, som besvarar de frågor som hänför sig till uppgiften och diskuterar alternativa sätt att närma sig dem. Exempelen uttrycker och fördjupar olika synpunkter. Sålunda framkommer de individuella och sociala synvinklar som har att göra med individens livsstil och livserfarenhet.

Uppgift 1

I grunderna för läroplanen ansluter sig frågan till kurserna Ett gott liv (LK1), Individ och samhället (LK3) och Det kulturella arvet och identiteten (LK4). Svaret på frågan är förknippat med dessa kursers mål att stärka beredskapen och viljan att bry sig om och ta ansvar för sig själv och för andra människor, att förstå gemenskapens betydelse för den personliga identiteten samt att vara förtrogen med uttryck för den finländska identiteten. I samband med denna fråga är det bra att notera den starka betoning av plikter som traditionellt har varit en del av den finländska kulturen.

Rättänkande människor förstår när de agerar moraliskt fel. Att skuldbelägga sig själv alltför mycket kan emellertid också bli ett problem som förhindrar ett gott liv. Detta tema kan fördjupas i flera riktningar. Ett naturligt sätt är att granska värderingar och livsval som leder till att man skuldbelägger sig själv på ett överdrivet sätt. Man kan också dryfta hur kön inverkar på benägenheten att skuldbelägga sig själv.

De plikter vi ställer upp för oss själva kan granskas i relation till andra typer av plikter. Vi kan ha mycket olika slag av plikter. Till dem hör plikter som bygger på andras rättigheter, såsom plikter gentemot familjemedlemmar och plikter som följer av löften, ”jag lovar att baka dig en födelsedagstårta”. Ingrodna vanor och andras förväntningar kan för sin del ofta förstärka de plikter vi ställer upp för oss själva, ”jag har varje sommar tillbringat två veckor på stugan med släktingar”.

I ett 3-poängssvar kan examinanden analysera situationer där det inte är motiverat att känna skuldkänslor. Hen kan exempelvis beskriva och motivera varför och när de plikter en människa ställer upp för sig själv är alltför krävande.

I ett berömligt svar kan examinanden förklara hur en människa själv kan göra sitt liv svårare genom att vara alltför krävande i förhållande till sina plikter, genom att lätt ge efter för andras förväntningar och genom att förringa sitt eget välbefinnande och sina egna önskningar. Likaså förstår examinanden att den andra ytterligheten, ett alltför likgiltigt förhållningssätt till andra, fjärrar individen från livet i den sociala gemenskapen.

Uppgift 2

I grunderna för läroplanen ansluter sig frågan till kursen Ett gott liv (LK 1) och i fråga om en rationell bedömning av kunskapskällor till kursen Världsbilden (LK2).

Olika förebilder och auktoriteter har en stor betydelse då vi bygger upp vår livsåskådning och identitet. Detta gäller särskilt barn och ungdomar. Det finns auktoriteter av väldigt olika slag. Auktoriteter vars auktoritetsställning bygger på kunskap är det värt att lita på inom deras specialområden. Då det gäller exempelvis moralen är situationen en annan. Moralfrågor är kopplade till vår världsbild och våra värderingar på ett mer omfattande sätt och därför skulle själva grunden för moralen som vägvisare för vårt autonoma handlande undergrävas om vi mekaniskt följde en moralisk ledare.

Största delen av den praktiska auktoriteten bygger på ett eller annat sätt på ställning. Exempelvis i familjer och i skolan spelar auktoriteten som bygger på föräldrarnas och lärarnas ställning en viktig roll då det gäller att bygga upp identiteten och livsåskådningen. En särskilt intressant roll som auktoriteter spelar de idoler som skapas genom publicitet och genom ungdomskulturen.

I ett 3-poängssvar kan examinanden lägga fram en i någon mån täckande och balanserad utvärdering av vilken roll auktoriteter har spelat då examinandens egen livsåskådning och identitet har byggts upp. Examinanden beaktar åtminstone hemmet, skolan och någon form av ungdomskultur.

I ett berömligt svar analyserar examinanden olika typer av auktoriteter på ett mångsidigt sätt. Examinanden ser kopplingarna mellan hens egna erfarenheter och mer omfattande samhällsliga utvecklingslinjer, och kan bedöma i vilken mån de egna erfarenheterna är generaliserbara. Examinanden kan exempelvis lyfta fram varför det är viktigt att bilda sina egna uppfattningar i stället för att mekaniskt följa olika auktoriteter.

Uppgift 3

I grunderna för läroplanen ansluter sig frågan till kursen Individen och samhället (LK3) och dess mål att den studerande ska lära sig att iakttä sin position som individ i en gemenskap och i ett samhälle. Individen lever inte isolerad från andra utan möter andra människor såväl inom familje- och vänskretsen som i olika andra bekanta gemenskaper, exempelvis i skolan och i olika hobbyer. Främmande människor finns också i vår närhet, i allmänna fortskaffningsmedel, på kulturevenemang, på gator och i affärer. Även deras rättigheter och välbefinnande måste beaktas i det sociala livet. Vi kan inte alltid göra det vi vill utan måste bedöma hur våra handlingar, även små sådana, kan besvära eller störa andra människor.

I ett 3-poängssvar kan examinanden gestalta betydelsen av en gränsdragning mellan det privata och det offentliga. Hen förstår att vi ibland på offentlig plats måste undvika att göra sådant som vi kunde göra hemma då vi är privata. Examinanden kan på något sätt beskriva att vi inte kan kräva rätt till ett eget privatliv om vi är beredda att utsätta andra för kränkningar av privatlivet och störande beteende. Det handlar om ömsesidighetsprincipen.

I ett berömligt svar kan examinanden analysera när det är viktigt att beakta andra. Hen kan motivera på vilket sätt individens värderingar inverkar på vad vi alla själva vill och varför vi ska respektera gränserna för våra medmänniskors privatliv. Examinanden förstår också att vi inte alla upplever samma saker störande, utan att människor reagerar på olika sätt på kraftiga ljud, lukter, beteende och klädsel. Därför är det ibland svårt att dra en gräns mellan det offentliga och det privata.

Uppgift 4

I grunderna för läroplanen ansluter sig frågan till kurserna Världsbilden (LK2) och Det kulturella arvet och identiteten (LK 4) och deras mål att dryfta vilka beståndsdelar identiteten och ett individuellt liv består av och vilka möjligheter människor har att eftersträva ett gott liv samt att lära sig förstå kulturen som en mänsklig verksamhet baserad på betydelser.

Att fastställa kunskapens värde är en komplicerad fråga. Man kan motivera ståndpunkten att kunskapen har ett egenvärde. Även om man inte accepterar denna ståndpunkt måste man notera att nytta inte är ett enkelt begrepp som kan tillämpas på samma sätt på alla områden i livet och vetenskapen. Nyttan kan vara kortsiktig ekonomisk nytta, men den kan också vara nytta som vidgar det mänskliga förnuftet och som inte kan mätas i pengar. Humanistisk forskning, som den i texten nämnda forskningen i keltisk forntid, vidgar exempelvis våra uppfattningar om vårt kulturarv och hjälper oss att förstå samhällets och kulturernas ständigt föränderliga natur. Vår förståelse för oss själva och andra växer då vi förstår vår historia och kulturernas mångfald.

Olika vetenskapsgrenar har olika roller i den mänskliga kulturen, men om en del av kunskapen stämplas som onödig innebär det automatiskt en inskränkning av kulturen och det goda livet. Den amerikanska feministen och filosofen Martha Nussbaum har exempelvis framfört att ett demokratiskt samhälle inte kan fungera utan omfattande humanistisk och samhällsvetenskaplig kunskap. Eftersom den allmänbildande skolans indelning av läroämnena i hög grad bygger på olika vetenskapsgrenar kan man i uppgiften gärna analysera skolväsendets uppgift.

I ett 3-poängssvar kan examinanden analysera vetenskapsgrenarnas natur och betydelse för den mänskliga kulturen. Hen presenterar något slag av motiverad uppskattning av kunskapens värde. Ett naturligt sätt att närma sig uppgiften är att utnyttja den givna introduktionstexten om onödig kunskap. Då ska examinanden förstå att man i namnet på föreläsningsserien på Helsingfors universitet använder begreppet onödig kunskap i ironisk bemärkelse, det vill säga att kritiken inte riktas mot att den kunskap som behandlas skulle vara onödig, utan mot att den bedöms som onödig.

I ett berömligt svar kan examinanden på ett kritiskt och mångsidigt sätt bedöma kunskapens, vetenskapernas och konstens roll i kulturen och samhället. Granskningen kan utvidgas i flera riktningar, men en synpunkt värd att beakta är att grundforskningen i vetenskapen utgör den grund som den tillämpande forskningen vilar på.

Uppgift 5

I grunderna för läroplanen utgör de efterfrågade begreppen en del av det centrala innehållet i kursen Olika sätt att förklara världen i livsåskådningstraditionen (LK5).

A-teism det vill säga icke-teism är bokstavligen motsatsen till teism. Teism syftar i sin tur på gudstro (grek. *theos* = gud). Ateisten förnekar alltså på något sätt existensen av gudar. Beroende på negationens position får man två olika ståndpunkter. Om man förnekar guds existens talar man om en (ontologisk) ståndpunkt som gäller existensen: "(man tror att) gud/gudar **inte existerar**". Om man förnekar tron talar man om en (epistemologisk) ståndpunkt som gäller tron (kunskapen) "man **tror inte** att gud/gudar existerar".

Som term är ateism problematisk av åtminstone två orsaker. För det första förutsätter den att tron på gudar är ett normaltillstånd. Människor kallas inte a-kentaurister eller a-julbockister om de inte tror på dessa väsen. Det förtryck av ateister som nämns i uppgiften syns alltså redan i vårt språk. Detta kan kanske jämföras med hur språket fortfarande i vissa situationer gör män och det maskulina till det normativa. Ett annat problem är förknippat med dubbeltydigheten hos ordet teism. Med det refererar man i allmänhet till den inom den semitiska monoteismen rådande uppfattningen om gud som en enda, personlig varelse. Ateisterna vill däremot i de flesta fall förneka alla gudaväsen och andeväsen.

Motiveringarna för ateism gäller i allmänhet frågan om huruvida det finns tecken eller bevis på gudarnas existens (religionsfilosofiskt handlar det om evidentialism). Ateisten kan antingen anse att det finns evidens för att gudar inte existerar, eller anse att det inte finns evidens för att gudar existerar. Den senare ståndpunkten ligger nära den agnosticism som Thomas Henry Huxley utvecklade på 1860-talet (a-gnosis, icke-kunskap), enligt vilken man inte kan veta om gud eller gudar existerar (utanför kontexten för gudatro är det bättre att tala om skepticism då man avser en ståndpunkt som förnekar möjligheten till kunskap). Det finns många typer av agnostiker, liksom av ateister. Skillnaden i ståndpunkter kan sammanfattas med att ateister har en tendens att förneka gudars existens, medan agnostiker i allmänhet avstår från att ta ställning. Många ateister har emellertid uppträtt som agnostiker bland annat för att undvika förföljelse. I citatet av Russell förstås ateismen däremot antingen som en ontologisk tes om gudarnas icke-existens, eller som en tes om positiv evidens för guds icke-existens. Eftersom frågan enligt Russell uttryckligen gäller bristen på evidens höll han sig själv för agnostiker, men då han ur denna brist på evidens drog slutsatsen att gudar inte existerar såg han också sig själv som ateist.

a)

I ett 1-poängssvar kan examinanden förklara det ena begreppet, eller presenterar en trevande bild av båda begreppen.

I ett svar värt 2–3 poäng kan examinandan förklara båda begreppen korrekt. Ett svar som ger fulla poäng förväntas vara ingående, vilket kan nås exempelvis genom att jämföra begreppen eller genom att analysera olika former av ateism och agnosticism.

b)

I ett 1-poängssvar kan examinandan klassificera sin egen livsåskådning i relation till ateism och agnosticism.

I ett svar värt 2–3 poäng kan examinandan utnyttja begreppen ateism och agnosticism korrekt då hen definierar hur den egna åskådningen utformats. Examinanden förmår bedöma de motiveringar de olika ståndpunkterna är förknippade med och presentera sina personliga bedömningar av dem.

Uppgift 6

I grunderna för läroplanen ansluter sig frågan till kurserna Ett gott liv (LK1), särskilt punkten "ett gott liv: människans grundläggande behov, världsliga och religiösa modeller för ett gott liv", Individ och samhället (LK3), särskilt punkten "rättvisan som en samhällelig, global och ekologisk fråga", samt Det kulturella arvet och identiteten (LK4), särskilt punkten "etnisk och kulturell mångfald i Finland och i världen".

Det kraftigt ökande antalet flyktingar i Europeiska unionen år 2015 gav upphov till en intensiv flyktingdiskussion där man även fäste uppmärksamhet vid att medlemsländerna i unionen bär olika stort ansvar för att ta emot flyktingar. Även länder med jämförbar levnadsstandard, som Finland och Sverige, har i förhållande till sin folkmängd tagit emot mycket olika stora mängder flyktingar. Diskussionen om att Europeiska unionen skulle bestämma att medlemsländerna måste ta emot fastställda kvoter flyktingar förde över flyktingdiskussionen i en ny kontext, där mottagandet av flyktingar inte längre var en fråga om en enskild stats frivilliga solidaritet, utan om en internationellt definierad skyldighet. Denna skyldighet kan motiveras av generella humanitära orsaker, men i diskussionen luftades också frågan om det att man tar emot hjälp i sin tur förpliktar att erbjuda hjälp då tillfälle erbjuds.

a)

Frågan kan på goda grunder besvaras såväl jakande som nekande. Det ter sig naturligt att tänka att det att man tar emot hjälp förpliktar till ömsesidighet. Det är själviskt att ta emot hjälp men vägra att hjälpa då man själv har möjlighet att göra det. Detta sätt att tänka leder emellertid också till problem; en stat som aldrig har tagit emot hjälp kan inte utifrån ömsesidighetsprincipen förpliktas hjälpa. Tanken om skulder som sträcker sig över generationer är också förknippad med samma problem som problemet med ansvar som sträcker sig över generationer: Det är svårt att motivera att vi är ansvariga för tidigare generationers handlingar, och på motsvarande sätt är det svårt att motivera att vi är skyldiga att betala tidigare generationers skulder. Det finns emellertid en skillnad mellan de två fallen, eftersom man kan hävda att exempelvis den hjälp Finland tidigare har fått har bidragit till att Finland idag är ett välmående land som har möjlighet att hjälpa dem som lider nöd.

I ett 1-poängssvar motiverar examinandan ett antingen jakande eller nekande svar.

I ett svar värt 2–3 poäng dryftar examinanden på ett mångsidigt sätt grunderna för ett sådant skuldtänkande, och noterar också några av de problem det är förknippat med.

b)

Det anses allmänt att varje människa har skyldigheten att i mån av möjlighet hjälpa en annan människa som är i livsfara. På motsvarande sätt är en stat som har möjlighet att hjälpa flyktingar som är i livsfara skyldig att hjälpa dem. Så kallade generella humanitära orsaker är kopplade till människovärdet. De bygger ofta på tanken att man måste hjälpa någon som är i livsfara. Tanken om global rättvisa är också en god motivering. Länder med en hög levnadsstandard har på rättvisans grund en skyldighet att hjälpa dem som har det sämre ställt, och denna skyldighet omfattar såväl utvecklingsbiståndet som mottagandet av flyktingar.

I ett 1-poängssvar motiverar examinanden varför en stat är skyldig att ta emot flyktingar. Om examinanden i punkt a) har gett ett på berömligt sätt motiverat jakande svar kan examinandan använda skuldargumentet som motivering även i punkt b).

I ett svar värt 2–3 poäng presenterar examinanden minst två motiveringar samt granskar motiveringarna mer djuplodande och mångsidigt. För fulla poäng ska examinanden tydligt kunna särskilja skyldigheten att hjälpa den som är i livsfara och motiveringarna som bygger på global rättvisa. Hen förstår att skyldigheten att hjälpa flyktingar är ett bindande krav, till skillnad från en vilja att hjälpa som bygger på empati eller solidaritet.

Uppgift 7

I grunderna för läroplanen ansluter sig frågan till kurserna Världsbilden (LK2) och Ett gott liv (LK 1). Det postmoderna kan ses antingen som ett kullkastande av det moderna, eller som en förlängning av det. I båda fallen handlar det om en brytningstid för den västerländska världsbilden, som reflekteras i en omformning av livsåskådningen och i att individen tvingas till ett identitetsarbete som avviker från det tidigare.

Utmärkande för det postmoderna är fortlöpande och snabb förändring, obeständighet, relativitet och motsägelsefullhet. De så kallade stora berättelserna – som exempelvis kristendomens frälsningsberättelse, upplysningens vetenskaps- och förståndstro samt marxismen – har förlorat sin trovärdighet. Fokus har förskjutits från Europa och Nordamerika till en global mångfald. Auktoriteterna har ersatts av frihet och strävan efter kunskap och sanning har ersatts av ett kontinuerligt ifrågasättande och en fri och osäker lek med betydelser.

Ur individens synvinkel präglas den postmoderna tiden av det stora antalet val och av att betydelser och människorelationer är kortvariga, växlande och ytliga. Åskådning och identitet är inte i något skede permanenta. Detta kräver ett fortlöpande arbete för att upprätthålla den egna identiteten och livsåskådningen. På den positiva sidan står frigörelsen från auktoriteternas fjättrande bojar och traditionens barlast. Krävande i tiden är det tryck som valen skapar och den ångest som friheten möjligen ger upphov till.

I ett 3-poängssvar kan examinanden beskriva det postmoderna och använder livsåskådningens begrepp. Hen kan presentera några synpunkter på det postmoderna som är relevanta för uppbyggnaden av livsåskådningen.

I ett berömligt svar analyserar examinanden flera olika drag hos det postmoderna. Hen kan bedöma vilka utmaningar de ställer för uppbyggnaden av livsåskådningen.

Uppgift 8

I grunderna för läroplanen ansluter sig frågan till kursen Individ och samhället (LK 3). Utöver punkten om samhällelig rättvisa berör frågan också punkten om hur samhället är uppbyggt och hur det förändras.

Genom beskattningen strävar staten efter att skapa inkomster för sig själv. Till statens uppgifter hör åtminstone att upprätthålla samhällets grundläggande strukturer, såsom den lagstiftande och den verkställande makten, rättsväsendet, polisen och försvarsmakten samt den infrastruktur som krävs för transport av människor och varor samt informationsförmedling. Till dessa grundläggande uppgifter kan man också räkna att upprätthålla skolväsendet och hälsovården. Detta är emellertid inte en självklarhet, utan hälsovården och utbildningen kan också anses höra till de saker som medborgarna själva ansvarar för. Genom att erbjuda dessa tjänster kan staten jämna ut ojämlikheter som råder i samhället. Staten kan föra denna utjämning ännu längre genom inkomstöverföringar, exempelvis genom att betala ut barnbidrag och socialbidrag.

Progressionen kan redan i sig betraktas som en inkomstöverföring och förknippas ofta med samhällen där man strävar efter att jämna ut ojämlikhet. Syftet med procentuellt platt skatt är däremot att upprätthålla medborgarnas ställning som den är. Den förknippas på ett naturligt sätt med tanken om att undvika inkomstöverföringar.

I modellen med platt skatt ses den rådande situationen i regel som utgångspunkten för rättvisa. Att ändra den balans som råder i utgångsläget, exempelvis i fråga om ståndsindelning eller egendomsfördelning, ses som orättvist, icke önskvärt eller omöjligt.

I tankegångarna kring progression och inkomstöverföringar ses den ojämlikhet som råder i samhällen som orätt i sig, och som en faktor som bromsar samhällsutvecklingen. Därför vill man nedmontera ojämlikheten genom utjämningar. Här kan man poängtera exempelvis jämlika möjligheter eller grundförutsättningarna för ett människovärdigt liv. Utjämning kan ske antingen genom inkomstöverföringar eller genom att alla erbjuds vissa nyttigheter, exempelvis hälsovård, på statens bekostnad.

Med tanke på samhällets uppbyggnad och förändringar i den främjar modellen med platt skatt att de rådande maktrelationerna upprätthålls och kan därmed minska den samhällliga friktionen. Att den nytta ökade inkomster ger i stor utsträckning stannar i egna händer sporrar också till företagsamhet och ansträngningar för att höja de egna inkomsterna. Faror med tanke på samhällets uppbyggnad är själviskhet, motsättningar förorsakade av hård konkurrens samt oförmåga att ingripa i ojämlikhet som eventuellt råder i samhället och som stör dess funktion.

Vad gäller samhällets uppbyggnad och förändringar i den strävar den progressiva skattemodellen efter att stärka kohesionen i samhället genom att minska ojämlikheten. Ett problem kan vara att produktiviteten och företagsamheten sjunker, om individen får behålla bara en liten del av den nytta de egna satsningarna skapar.

I ett 3-poängssvar beskriver examinanden beskattningsmodellernas natur och lägger fram en motiverad uppfattning om deras relation till rättvisa. Examinanden förmår också på något sätt beskriva hur modellerna inverkar på utvecklingen av samhällets uppbyggnad.

I ett berömligt svar kan examinanden specificera samhällseliga tankar förknippade med beskattningsmodellerna och bedöma dem med avseende på samhällselig rättvisa och förändringar i samhällets uppbyggnad. Examinanden kan också granska olika detaljer. Sådana är exempelvis den måttliga progressionen i den finländska skattetabellen för statsbeskattningen samt vad skattesatsen vid platt skatt borde vara för att trygga inkomstnivån för dagens stat.

Uppgift +9

I grunderna för läroplanen ansluter sig frågan till kurserna Ett gott liv (LK 1), Individ och samhället (LK3) och Det kulturella arvet och identiteten (LK4), särskilt kursernas mål att förbättra förmågan att bygga upp en egen identitet och livsåskådning och att lära sig att bedöma påståenden om trosföreställningar och livsåskådningar.

Det finns stora skillnader mellan olika idrottsgrenar, men alla förenas av tävlingen, dels mellan de tävlande, dels mellan anhängarna. Det sägs att stora känslor hör till idrotten.

I vissa grenar finns det många ritualer som noga reglerar tävlingens gång och deltagarnas agerande. Exempelvis i sumobrottningen står de rituella reglerna i centrum och hur alla de berörda (domare, tävlande, assistenter) agerar är noga fastställt. Känsloutbrott tillåts inte i några som helst situationer.

Särskilt inom lagidrotten framhävs åskådarnas deltagande. Det hör till att heja på det egna laget och ibland kan publikstödet i sin hetta övergå i raseri mot motståndarsidan, vilket kan få till och med tragiska konsekvenser. För många människor stärker det identiteten att hålla på det egna laget. Det skapar kontakter till andra likasinnade och ger en känsla av att själv lyckas då laget lyckas. Särskilt om det i en människas liv inte finns så många andra drivkrafter kan det bli viktigt att hålla på ett idrottslag. "Vi mot de andra" är en attityd som kan komma till uttryck som ett oskyldigt "vårt gäng är bäst"-tänkande som man inte tar så allvarligt på, men kan i värsta fall övergå i extremnationalism där alla andra ses som sämre än den egna nationaliteten, eller som antagonister till den.

a)

I ett 2-poängssvar kan examinanden beskriva idrotten, särskilt dess förmåga att väcka känslor, och presenterar utifrån beskrivningen en synpunkt på huruvida de i uppgiften nämnda aspekterna ofrånkomligen hör till idrotten eller om man exempelvis genom ritualer kan undvika dem om så önskas.

I ett svar värt 3–4 poäng reder examinanden ut idrottsgrenarnas och kulturernas mångfald och deras inverkan på de känslor idrotten väcker. Hen lyckas på ett mångsidigt sätt analysera idrotten som ett samhällseligt och globalt fenomen som är förknippat med frågan om regleringen av människors känslor. Hen ser också hur även stater med idrottens hjälp kan framhäva sin egen förträfflighet, hur man kan se idrottsvärlden som ett litet slagfält. Examinandens ståndpunkt är konsekvent och välmotiverad.

b)

I ett 2-poängssvar kan examinanden beskriva idrottens betydelse för hur identiteten byggs upp, på individers, gemenskapers och staters nivå. Hen kan analysera vad man kan anse vara bra och identitetsstärkande, och vad som i stället för att skapa gemenskap hetsar till aggression. En träffande beskrivning av en nivå kan räcka till för två poäng.

I ett svar värt 4–5 poäng kan examinanden på ett mångsidigt sätt analysera hur idrotten kan vara en viktig och positiv identitetsbyggande faktor, eller bara oskyldig underhållning. Man kan exempelvis tillsammans med kompisarna sörja och förundras över det egna lagets dåliga framgångar utan att det väcks en önskan eller ett behov att misshandla motståndarlagets anhängare. Å andra sidan kan hen också visa hur idrotten kan användas exempelvis för att framhäva den egna, nationalistiska förträffligheten, och samtidigt visa förakt för andra. Hen förstår att idrotten kan användas för att styra föremålen för människors intresse: underhållning hjälper människor att glömma missförhållanden och ett framhävande av den egna särarten kan underblåsa aggressioner mot andra. Eftersom idrott är en fysisk aktivitet blir den lättare förknippad med en intensitet som inte lika enkelt påverkar dem som sysslar med mer intellektuella hobbyer.

Uppgift +10

I grunderna för läroplanen ansluter sig frågan i första hand till frågorna om etiska livsval och levnadsvanor i kursen Ett gott liv (LK1) och om strukturen hos en världsbild och hos en livsåskådning, särskilt uppfattningen om människan, i kursen Världsbilden (LK2). Den samhälleliga kontexten och den tydliga konflikten mellan värderingar gör det också möjligt att ta upp frågor som behandlas under andra kurser. Det kan exempelvis gälla relationen mellan individ, gemenskap och makt (LK3), förmågan att bedöma människornas uppfattningar och handlingar i förhållande till deras värderingar och trossystem (LK4) samt att bedöma skillnader och likheter i uppfattningar och trossystems (LK5).

Utgångspunkten för svaret är en analys av textavsnittet. Båda parterna i diskussionen representerar klart en naturalistisk världsbild, där livets etiska och åskådningsmässiga val inte kan motiveras med saker som sker efter döden. Kommendör Taro representerar tydligt en hedonistisk etik och åskådning, som alltså ställer njutning först. Hans människosyn förefaller vara individualistisk. Norias människosyn är klart mer social. Den enskilda människan och hennes handlingar får sin betydelse i en större helhet, där de lämnar sina spår. I de flesta traditioner – och likaså i det utvalda textavsnittet, även om tolkningen kan vara svår på grund av textens korthet – anser man att en okuvlig strävan efter det etiskt och mänskligt goda lämnar ett bättre spår än strävan efter individualistiska eller hedonistiska mål.

I ett 3-poängssvar kan examinanden tolka den naturalistiska tonen i den världsbild som beskrivs i texten samt hitta två olika etiska ståndpunkter.

I ett berömligt svar kan examinanden följdriktigt koppla ihop olika etiska ståndpunkter och människosyner samt ge välmotiverade bedömningar av dessa ståndpunkter.